

Nr 142

Utlåtande i anledning av väckt motion om tillgodoräknande som merit av viss utlandstjänst.

(5:e avd.)

I en inom andra kammaren av herrar *Hamilton* och *Fälldin* väckt motion (II: 346) har hemställts, att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t att låta i motionen omförd reserpersonal tillgodoräkna sig utlandstjänst i svenskt uppdrag för löneklass- och pensionsberäkning.

Till stöd för ifrågavarande förslag anförs i motionen följande.

På senare år har Sverige vid olika tillfällen ställt personal till förfogande för tjänst anordnad av Förenta Nationerna. Så har t. ex. skett vid stillståndsövervakning i Korea och Mellersta Östern. Statsanställd personal, såväl civil som militär, har därvid fått räkna sig FN-tjänstgöringen till godo vid den statliga löneklass- och pensionsberäkningen.

I praxis har emellertid en kategori — reservanställda officerare och underofficerare med arvodesbefattning inom försvaret eller i frivillig tjänstgöring på vakanta löner — till synes ställts utanför denna naturliga rättighet. Ett antal f. d. FN-tjänstgörande av denna kategori har utan särskild motivering förvägrats att i likhet med civila tjänstemän och officerare samt underofficerare på aktiv stat få sin utlandstjänstgöring tillgodoräknad för i första hand löneklassuppflyttning. Även för pensionsberäkning kan frågan hava avgörande betydelse.

I de fall då utlandstjänstgöring fullgjorts under pågående frivillig tjänstgöring på vakant lön har däremot vederbörande myndigheters förståelse varit större.

En sådan utlandstjänstgöring har påverkat t. ex. en löneklassuppflyttning, varemot samma tjänstgöring fullgjord omedelbart före en period av frivillig tjänstgöring i hemlandet enligt nuvarande praxis icke påverkar löneklassen.

Detta förhållande synes icke vara rimligt. De berörda reservanställda bör ur rättvisesynpunkt få tillgodoräkna sig ifrågavarande utlandstjänstgöring oavsett sambandet med ovannämnd tjänst i hemlandet.

Ur rikets synpunkt synes det vara av största värde att ifrågavarande reserpersonal, som regel avsedd för ansvarsfulla och viktiga uppgifter, vid krigsfall i stor utsträckning ställer sig till förfogande för den värdefulla vidareutbildning, som en lärarik om också ofta riskfylld utlandstjänstgöring av detta slag innebär. En rätt att tillgodoräkna dylik tjänst kan väl tänkas öka antalet sökande av berörda kategori.

Över förevarande motion har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtanden avgivits av *försvarets civilförvaltning, statskontoret och statens lönenämnd*.

Försvarets civilförvaltning har anfört följande.

Med anledning av vad motionärerna anfört har civilförvaltningen ansett sig böra till en början något redogöra för avlöningsbestämmelserna för berörda personalkategorier.

I de för respektive försvarsgrenar gällande särskilda reservbefälskungörelserna (SFS 1958: 450—452) föreskrives genom likalydande bestämmelser, att personal i reserv äger under fullgörande av densamma jämlikt kungörelserna åliggande tjänstgöring åtnjuta lön och övriga förmåner enligt vad i kungörelserna sägs. På grund härav kan endast tjänstgöring fullgjord enligt den för vederbörande gällande reservbefälskungörelsen tillgodoräknas för löneklassplacering och pension. Att märka är bl. a., att personal i reserv icke må för löneklassplacering tillgodoräkna civil anställning i statens tjänst eller tid, under vilken vederbörande under anställning i reserv icke varit inkallad till tjänstgöring (exempelvis jämlikt bestämmelserna i k. br. 24 maj 1957 angående viss frivillig tjänstgöring vid försvaret, TLA s. 151) och ej heller innehåft för pensionerad personal vid försvaret avsedd arvodesbefattning.

Genom brev 14 november 1952 (TLA s. 205) har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser angående lön under tjänstgöring jämlikt reservbefälskungörelserna. Enligt dessa bestämmelser äger löjtnant under vissa i brevet närmare angivna villkor uppflyttas från 13 till 17 lönegraden. Sålunda må exempelvis löjtnant, vars tjänstgöringsskyldighet regleras genom reservbefälskungörelsen för armén vinna sådan uppflyttning, när han varit officer i minst 10 år samt fullgjort fyra befälskurser och fyra repetitionsövningar. Genom generalorder nr 1891/1946 (TLB s. 165) har föreskrivits, att reservpersonalen — i den mån icke överbefälhavaren annorlunda bestämmer — må placeras endast i sådana befattningar att vederbörandes militära kunskaper och färdigheter bliva nyttiggjorda samtidigt som tillfälle beredes vederbörande till ytterligare fördjupning och komplettering av desamma. Personalen bör därför företrädesvis placeras till tjänstgöring i avsedda krigsbefattningar eller i befattningar med arbetsuppgifter, som i möjligaste mån motsvara krigsbefattningarna.

Enligt nu gällande bestämmelser (k. br. 22 mars 1957, TLA s. 115) åtnjuter officer i reserven, vilken anlitas exempelvis såsom observatör eller kontrollofficer i Förenta Nationernas tjänst, bl. a. arvode med belopp motsvarande honom vid författningens enligt åliggande fredstjänstgöring tillkommande lön enligt kyrkobokföringsortens ortsgrupp.

Reservanställd officer eller underofficer, som ingår i konlingent ställd till Förenta Nationernas föfogande, åtnjuter jämlikt Kungl Maj:ts brev 31 januari 1958, nr 4085/1957 (stencil) bl. a. arvode avpassat efter i förenämnda brev 22 mars 1957 angivna grunder.

Officer på aktiv stat samt innehavare av statlig anställning eller icke statlig anställning med avlöning enligt av Kungl Maj:t meddelade avlöningsbestämmelser, som för i sistnämnda båda brev avsedda ändamål beviljats tjänstledighet, äga för löneklassuppflyttning tillgodoräkna här avsedd tjänstgöring. Vid tillämpning av pensionsbestämmelser, utfärdade av Kungl Maj:t, skall vad som stadgats angående tjänstledighet för offentligt uppdrag tillämpas i fråga om tjänstledighet föranledd av ifrågavarande tjänstgöring.

Rörande förmåner under förordnande å för pensionerad personal avsedd arvodesbefattning gäller bestämmelserna i Kungl Maj:ts brev 30 juni 1955 (TLA s. 119). Enligt dessa skall reservanställd officer eller underofficer under förordnandetiden uppbära arvode till belopp motsvarande lönen i den löneklass, som vederbörande i sin egenskap av beställningshavare i reserven enligt för fred gällande avlöningsbestämmelser tillhör. Tid för tjänstgöring

i nu avsedd arvodesbefattning tillgodoräknas vederbörande för arvodesförhöjning svarande mot löneklassuppflyttning i arvodesbefattning samt får därjämte enligt reservbefälskungörelsens bestämmelser tagas i betraktande vid löneklassplacering i reservanställningen. I fråga om pensionsförmåner föreskrives (genom brev 6 juni 1958, TLA s. 105), att arvodet skall minskas med belopp, som befattningshavaren under tiden för förordnandet må äga uppbära i tjänste- eller reservpension. Har vederbörande uppburit mot det kapitaliserade värdet av reservpensionen svarande belopp, skall han under tiden för förordnandet vara skyldig att å avlöningen i arvodesbefattningen vidkännas avdrag med belopp svarande mot den reservpension han eljest för samma tid ägt uppbära. Några generella bestämmelser om rätt att för beräkning av pension få tillgodoräkna tjänstgöring i arvodesbefattning finnas icke meddelade. Såvitt för civilförvaltningen är bekant har icke någon pensionsavgången anställningshavare i reserven eller reservanställd, förordnad att uppehålla för pensionerad personal avsedd arvodesbefattning, ansökt om att för löneklassplacering (arvodesförhöjning) eller för beräkning av pension få tillgodoräkna av motionärerna avsedd tjänstgöring.

Vidkommande kategorien reservanställda, tjänstgörande i vakant beställning eller i sådan befattning, som enligt 1942 års försvarsbeslut avsetts för ständigt tjänstgörande personal i reserven, har Kungl Maj:t genom brev 27 februari 1953 (TLA s. 31) och 25 september 1953 (TLA s. 241) meddelat avlöningsbestämmelser. Enligt dessa bestämmelser äger innehavare av fast anställning vid försvaret, vilken toges i anspråk för tjänstgöring i vakant beställning eller s. k. 1942-års arvode, åtnjuta arvode med belopp motsvarande lönen i viss lönegrad och löneklass. Reservanställd erhåller arvode motsvarande den lönegrad och löneklass, som enligt fredsavlöningsbestämmelserna för vederbörande äga tillämpning. Arvodesförhöjning motsvarande löneklassuppflyttning sker enligt samma regler som gälla för personal på aktiv stat. Tiden för tjänstgöring i vakant beställning tillgodoräknas vederbörande för löneklassplacering i reservanställningen.

Mot bakgrunden av dessa bestämmelser och med beaktande av att den av motionärerna avsedda reservpersonalen icke tjänstgjort jämlikt de för dem gällande reservbefälsbestämmelserna har av principiella skäl viss restriktivitet iakttagits i fråga om tillgodoräkning av utlandstjänstgöring ävensom all annan tjänstgöring, vilken icke åligger vederbörande enligt reservbefälsbestämmelserna. Sålunda har en av kaptenen i flottans reserv K. T. Norén gjord ansökning att få tillgodoräkna tjänstgöring såsom kontrollofficer i Korea under tiden 29 mars—28 september 1954 såsom honom åliggande fredstjänstgöring (60 dagar) genom beslut 10 dec. 1957 (nr 3937) icke för- anlett någon Kungl Maj:ts åtgärd.

Huruvida tjänstgöringen utomlands infallit före, under eller efter tjänstgöring i vakant beställning (arvode enligt 1942 års beslut eller tjänstgöring med anlitande av tjänstgöringsmånader) har varit av underordnad betydelse. Såvitt civilförvaltningen har sig bekant har Kungl Maj:t endast i ett fall — nämligen genom beslut 23 november 1956 (nr 895/1956) på ansökan av kaptenen i flygvapnets reserv S. L. Hultberg -- medgivit att utlandstjänstgöring (i Korea 1 april—28 september 1954) finge tillgodoräknas för arvodesförhöjning. Kungl Maj:ts ställningstagande i sistnämnda fall torde ha berott på särskilda omständigheter, bl. a. Hultbergs långvariga tjänstgöring i vakanta beställningar vid försvaret. I sitt utlåtande över ansökningen avstyrkte civilförvaltningen bifall till densamma med hänsyn till de konsekvenser, som enligt ämbetsverkets mening skulle kunna följa, om ett avsteg i detta fall gjordes från dittills av Kungl Maj:t tillämpad praxis i fråga om tillgodoräkning av tid för löneklassplacering av reservpersonal. Genom ett

bifall skulle exempelvis vägen kunna komma att öppnas för tillgodoräkning av all frivillig reservtjänstgöring oavsett dess art, vilket i sin tur kunde medföra motsvarande tillgodoräkningskrav från andra grupper, exempelvis tillgodoräkning av värnplikstjänstgöring för löneklassplacering såväl i reserven som i civil tjänst. En i enahanda syfte gjord ansökning av kaptenen i ingenjörtruppernas reserv S. H. F. Hoffmann, beträffande vilken icke förelåg motsvarande eller lika starka skäl som beträffande Hultberg, lämnades också utan bifall av Kungl Maj:t genom beslut 16 maj 1957 (nr 2761/1956). I detta sammanhang må vidare nämnas, att kammarrätten genom beslut 18 september 1958 på besvär av kaptenen i intendenturkårens reserv S. T. Arghe icke medgivit, att nu ifrågakvarande utlandstjänstgöring (i Korea 20 april 1954—25 oktober 1955) finge tillgodoräknas för arvodesförhöjning.

Av det anförda framgår, att reservanställd personal enligt gällande normalregler för löneklassplacering äger tillgodoräkna bl. a. tid för s. k. författningsenlig tjänstgöring samt tid, under vilken vederbörande i egenskap av reservanställd uppehållit för pensionerad personal vid försvaret avsedd arvodesbefattning. Vidare äger reservanställd komma i åtnjutande av mot löneklassuppflyttning svarande arvodesförhöjning för tid, under vilken vederbörande efter frivilligt medgivande tagits i anspråk för tjänstgöring antingen i vakant beställning eller i sådan befattning som enligt 1942 års försvarsbeslut avsetts för ständigt tjänstgörande reservpersonal eller ock med lön från av försvarsgrenschefer disponerade tjänstgöringsmånader.

I fråga om rätt för reservpersonal att för pension tillgodoräkna arvodestid eller frivillig tjänstgöring ha några generella bestämmelser därom icke meddelats. Erinras må i sammanhanget, att dylika bestämmelser om tillgodoräkning i pensionsläseende icke heller ha meddelats beträffande personal på aktiv stat eller i reserv, som åtnjutit tjänstledighet (avsked) för att delta i de båda sista finska krigerna eller för tjänstgöring vid etiopiska krigsmakten.

Såsom ovan framhållits har löneklassuppflyttning (och befordran till lönegrad) för reservanställd personal medgivits endast på grund av tjänstgöring fullgjord enligt gällande reservbefälskungörelse, förordnande i arvodesbefattning för pensionerad militär personal samt annan tjänstgöring, till vilken personalen blivit inkallad, exempelvis tjänstgöring i vakant beställning. Med undantag för fallet Hultberg ha, såvitt civilförvaltningen har sig bekant, några medgivanden i särskild ordning (efter därom gjorda ansökningar) icke lämnats officer eller underofficer i reserven att för arvodesförhöjning tillgodoräkna annan tjänstgöring än den nyss åsyftade. Bakgrunden härtill torde, såvitt civilförvaltningen kan förstå, ha varit en strävan att icke tillgodoräkna annan tjänstgöring än sådan som haft anknytning till personalens krigsbefattningar eller åtminstone avsett tjänst inom svenska krigsmakten. I de fall försvarsgrenschefer beretts tillfälle yttra sig över ansökningar rörande tillgodoräkning av ifrågakvarande utlandstjänstgöring synes även nyssnämnda synpunkt ha varit vägledande.

Den utlandstjänstgöring, om vilken här är fråga, torde i många fall ha stort militärt värde även för reservpersonalen. Civilförvaltningen anser det dock kunna ifrågasättas, om tjänstgöringen är av sådan betydelse för vederbörandes freds- och/eller krigsbefattning, att tillräckliga skäl föreligga för tillgodoräkning av tjänstgöringen på sätt motionärerna föreslagit. De betänkligheter av principiell art, som måste resas mot avsteg från hittills tillämpad praxis i fråga om tillgodoräkning av utlandstjänstgöring, äro enligt civilförvaltningens mening också så tungt vägande, att civilförvaltningen anser sig icke kunna förorda ändrade principer i fråga om bedömningen av ansökningar om tillgodoräkning för löneklassplacering (arvodesförhöjning) och pension av frivillig tjänstgöring fullgjord av personal i reserven.

Statskontoret har anfört följande.

Statskontoret vill erinra, att frågan om löneklassplaceringen för reservanställda officerare och underofficerare var föremål för ingående prövning i samband med tillkomsten år 1943 av gällande bestämmelser rörande bland annat reservbefällets löneförmåner. Härvid ifrågasatt uppmjukning av då gällande regler i berörda hänseende vann icke statsmakternas tillmötesgående utan förutsattes, att löneklassplaceringen under ordinarie tjänstgöring skulle — liksom hittills — bestämmas utan avseende å annan tjänstgöring, samt att uppflyttning i löneklass — i anslutning till de härutinnan för motsvarande personal å aktiv stat gällande grunderna — endast skulle kunna äga rum efter i allmänhet tre års effektiv tjänstgöring (se prop. 1943: 143 s. 53 f). Reservpersonalens löneklassplacering enligt de sålunda antydda normerna har erhållit direkt tillämpning endast beträffande sådan fredstjänstgöring, som författningen enligt åligger denna personalkategori att fullgöra (kung. 1943: 815, 816 och 817). Löneklassplaceringen i fråga blir emellertid av betydelse för den ersättning, som enligt särskilda bestämmelser utgår till reservpersonal under frivillig tjänstgöring vare sig fråga härvid är om tjänstgöring i vakanta beställningar (k. br. 27/2 1953), förordnande å för pensionerad personal avsedd arvodesbefattning (k. br. 30/6 1955) eller viss tjänstgöring utom riket (k. br. 22/3 1957 och 29/3 1957).

Ehuru ett ianspråktagande av reservpersonal för frivillig fredstjänstgöring ingår som ett förutsatt led i fyllandet av den totala befälskadern, har dylik tjänstgöring — fränsett tid, varunder vederbörande innehaft för pensionerad personal avsedd arvodesbefattning — icke ansetts böra inverka på löneklassplaceringen av reservpersonalen i denna deras egenskap. Tillräckliga skäl att i berörda hänseende överväga en förmånsställning för sådan frivillig tjänstgöring, som fullgöres utomlands, torde knappast föreligga. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat, har det icke mött några som helst svårigheter att i erforderlig utsträckning disponera reservpersonal för tjänstgöring av sistnämnd art på hittills tillämpade villkor. Ämbetsverket anser sig således icke kunna biträda motionärernas förslag i denna del.

Den i motionen berörda frågan om tillgodoräkning av utlandstjänst för pensionsberäkning synes innefatta ett spörsmål, som enligt statskontorets mening bör lösas från fall till fall i anslutning till de nya, vid 1958 års B-rikstag antagna grunderna för pensionering av statsanställda, enligt vilka pensionsrätt förutsatts kunna, oberoende av anställningsform, förvärfvas under hänsynstagande till anställningens reella beskaffenhet.

Statens lönenämnd har anfört följande.

Enär Kungl. Maj:t enligt gällande bestämmelser torde ha befogenhet att i lönehänseende besluta om tillgodoräkning av tjänstgöring av det slag, som motionärerna synas avse, och då generella föreskrifter om sådan tillgodoräkning enligt lönenämndens mening icke lämpligen böra utfärdas, får nämnden avstyrka bifall till motionen i denna del.

Utskottet. I den föreliggande motionen yrkas, att reservanställda officerare och underofficerare med arvodesbefattning inom försvaret eller i frivillig tjänstgöring på vakanta löner skall för löneturs- och pensionsberäkning få räkna sig till godo fullgjord tjänstgöring i tjänst anordnad av Föränta Nationerna. I anledning av nämnda yrkande må erinras, att reservanställd personal enligt gällande normalregler för löneklassplacering äger tillgodoräkna endast tid för fullgörande av s. k. författningen enligt (obligata

torisk) tjänstgöring ävensom tid, varunder vederbörande i egenskap av reservanställd uppehållit för pensionerad personal vid försvaret avsedd arvodesbefattning; reservanställd äger därjämte åtnjuta mot löneklassuppflyttning svarande arvodesförhöjning för tid, varunder vederbörande efter frivilligt medgivande tagits i anspråk för tjänstgöring antingen i vakant beställning eller i sådan befattning som enligt 1942 års försvarsbeslut avsetts för ständigt tjänstgörande reservpersonal eller ock med lön från av försvarsgrenschefer disponerade tjänstgöringsmånader. I övrigt grundar frivillig tjänstgöring inte någon tillgodoräkningsrätt i löneturshänseende för reservpersonalen. I fråga om rätt att för pension tillgodoräkna arvodestid eller frivillig tjänstgöring har några generella bestämmelser inte meddelats.

Mot bakgrunden av vad som sålunda gäller ter det sig naturligt att hittills stor restriktivitet iakttagits, när frågor om tillgodoräkning i löneturshänseende av i motionen avsedd utlandstjänstgöring — liksom av frivillig tjänstgöring i allmänhet — dragits under Kungl. Maj:ts prövning. Såsom försvarets civilförvaltning upplyst har avgörandet av dylika framställningar endast i ett fall gått i positiv riktning, vilket torde ha haft sin grund i alldeles speciella omständigheter, bl. a. långvarig tjänstgöring i vakanta beställningar. Ett lagfästade av en generell tillgodoräkningsrätt vid här ifrågavarande utlandstjänstgöring synes utskottet inte praktiskt genomförbart så länge någon motsvarande rätt — frånsatt fall av tjänstgöring i arvodesbefattningar och i vakanta beställningar — inte föreligger vid reservpersonalens frivilliga tjänstgöring inom den svenska krigsmakten. Utskottet kan för sin del alltså inte biträda motionsyrkandet, i vad det avser tillgodoräkning för löneklassplacering.

Såsom statskontoret framhållit torde uppkommande frågor om tillgodoräkning av utlandstjänstgöring för pensionsberäkning kunna lösas från fall till fall i anslutning till de nya grunderna för pensionering av statsanställda.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 346 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 9 november 1959

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Närvarande: se under utlåtandet nr 141.